

Fonteinkerk, 30 november 2022

Lezing: 2 Koningen 5:1-16

In de afgelopen week was ik in gesprek met een oudere dame (NIET uit onze gemeente). Op zeker moment vertelde zij mij een gebeurtenis uit haar kindertijd. Toen zij een jaar of 12, 13 was, vroeg zij aan haar moeder: “Mama, ga ik later ook trouwen?” Haar moeder had gezegd: “Nou, dat denk ik niet. Alle mannen willen toch het liefst een aardige, een lieve vrouw, en jij bent helemaal niet lief. Dus nee, jij gaat vast niet trouwen, later!” Deze vernederende uitspraak had de dame in kwestie haar leven lang als een soort van vloek met zich meedragen. Zij was nooit getrouwd, want ze bleef maar denken: “Er is geen man die mij leuk of lief genoeg vindt!”

Een paar dagen na het gesprek was ik er nog akelig van. “Wat maken sommige ouders er toch een puinhoop van,” dacht ik bij mezelf. Het leven is al moeilijk genoeg, en dan maken ouders het soms nog vele malen moeilijker, door hun domme uitspraken. Helaas gaan dan sommige ouders nog een grote stap verder, door het mishandelen, misbruiken of verwaarlozen van hun kind. Ook dat moeten kinderen als een levenslange vloek met zich meedragen.

Maar ik dacht ook: “Waarom bleef die mevrouw een leven lang naar de stem van haar moeder luisteren? Zij had op enig moment toch kunnen zeggen: “En nu is het klaar: voortaan luister ik niet meer naar die stem die mij vernedert! Ik begin vanaf nu te luisteren naar stemmen die mij steunen en verder helpen!” Waarom had zij nooit die beslissing genomen? Is de stem van onze ouders dan zó belangrijk voor ons? Maar wij maken toch zèlf die stem zo belangrijk?” Annie M.G. Schmidt schreef er eens een aardig gedichtje over:

Er was een regenworm in Sneek
die altijd naar de sterren keek,
en fluisterde: Hoe schoon, hoe schoon...
Zijn moeder zei: Doe toch gewoon,
kijk naar beneden naar de grond,
dat is normaal, dat is gezond,
kijk naar beneden zoals ik...
En toen? Toen kwam de leeuwerik!
Het wormpje, dat naar boven staarde,
zag hem op tijd en kroop in d' aarde,
maar moe die naar beneden keek
werd opgegeten (daar in Sneek).

Dus doe nooit wat je moeder zegt,
dan komt het allemaal terecht.

Naar welke stem heeft Naäman, de beroemde legeraanvoerder, geluisterd toen hij opeens oog in oog stond met het einde van zijn goede gezondheid, het einde van zijn carrière, het einde van zijn gezinsleven? Zonder twijfel heeft Naäman raad gezocht bij Rimmon, de Aramese oppergod, de god van donder en bliksem. Maar wat voor heil kun je als zieke zwakkeling verwachten van een gewelddadige oorlogsgod, een god die meestal met een strijdbijl werd afgebeeld? Zonder twijfel heeft de baas van Naäman, de koning van Aram, zijn beste artsen en tovenaars ingeschakeld voor het beter maken van zijn beste generaal. Het had allemaal niets geholpen, en nu was goede raad duur.

Naämans vrouw had een slavin: een meisje dat tijdens een rooftocht was meegenomen uit Israël. Dit meisje zegt: “Ach, kon mijn heer maar naar de profeet in Samaria gaan, die zou hem wel genezen...” Een bijna ongeloofwaardige situatie: dit jonge ding was met geweld uit haar ouderlijk huis weggehaald; zou zij dan nu voor haar ontvoerder iets goeds willen doen? “Net goed voor die arrogante machtswellusteling; laat hem maar creperen...” Waarom heeft ze dat niet gedacht? De verklaring ligt misschien in de naam van Naäman: “liefelijkheid, vriendelijkheid” betekent dat. Vreemde naam voor een krijgsheld! Het meisje was wellicht dankbaar voor zijn vriendelijke gedrag jegens haar. Of misschien was zij van mening dat je het kwaad van de ontvoering niet vergelden mocht met het kwaad van de haat... We weten het niet. Het blijft een opvallend, een merkwaardig voorval.

Nog merkwaardiger is het dat Naäman en zijn koning met deze woorden iets gaan dóén. Was het in hun ogen niet vernederend om het heil te gaan zoeken in het land van de vijand? Was de grote generaal zó wanhopig geworden, dat hij zich voor een smeekbede aan de vijand niet meer te goed voelde? Ook dat blijft onbekend. Opvallend is wel, dat de koning en de generaal het in de hoogte blijven zoeken: ze sturen een brief en een onvoorstelbare beloning aan de koning van Israël, ongetwijfeld in de waan dat grote profeten zich alleen maar bevinden aan het koninklijke hof. Het kleine slavinnetje lijkt alweer vergeten.

De koning van Israël schrikt zich ellendig. Hij kan geen melaatsheid genezen, en denkt dat zijn collega van Aram hem met deze onmogelijke vraag tot een oorlog dwingt. De naam “Elisa” komt niet in hem op; in die dagen waren profeten blijkbaar niet welkom aan het hof. Maar Elisa hoort ervan, en stuurt een boodschap aan de koning: “Laat die man toch bij mij komen, dan zal hij merken dat er in Israël een echte profeet woont...” Een boodschap met een duidelijke steek onder water: die buitenlander mag weten wat de koning nog steeds niet erkennen wil: dat Elisa een profeet namens God is.

En dan begint de kleinering van Naäman. Tenminste: zo voelt Naäman dat aanvankelijk zelf. Hij had een indrukwekkend ritueel verwacht, uitgevoerd door de grote profeet. Maar hij krijgt de profeet helemaal niet te zien, alleen maar een knecht die hem opdraagt in de Jordaan te gaan baden. Diep beledigd wil Naäman naar huis. Moet hij genoeg nemen met een woord uit de mond van een knecht? En moet hij zijn belangrijke lichaam blootstellen aan de Jordaan, dat miezerige modderstroompje, terwijl er bij Damascus grote en heldere rivieren stromen? Dáár voelt hij zich te goed voor!

Er is in dit verhaal voortdurend sprake van een spel tussen groot en klein. Het gaat over een legeraanvoerder, een groot man. Die ontdekt zijn eigen kleinheid en kwetsbaarheid, want hij wordt ziek. In deze duisternis brengt een jonge slavin, een klein mensje, weer een lichtpunt aan. Daarna gaat de grote man zijn heil zoeken bij een koning. Hij neemt een grote beloning mee, en hij verwacht, als hij is doorgestuurd naar de grote profeet, een grootse behandeling. Maar hij ontvangt zijn opdracht van een naamloze knecht: hij moet zich gaan onderdompelen in een klein waterstroompje. Zó klein wil de grote man niet worden. Op aandringen van zijn ondergeschikten doet hij het toch, en dan lezen we: “Zijn huid werd weer gezond, zo gaaf als de huid van een kind (een kleine (!) jongen).”

Dit verhaal had gemakkelijk fout kunnen aflopen. Wáárom wordt het voor Naäman toch een verhaal met een hoopvol einde? Omdat hij luistert! Hij luistert naar het slavinnetje van zijn vrouw, en hij luistert naar zijn bedienden. “Heer,” zeggen deze knechten, “als de profeet u iets moeilijks opgedragen had, dan zou u het beslist hebben gedaan. Waarom dit eenvoudige dan

niet?" En Naäman luistert naar deze kleine mensen, en daarmee luistert hij naar God. Dat is het eigenlijke wonder! Door te luisteren zet Naäman de deur naar de toekomst weer open. Dàt is ook voor ons de enige manier om weer open te gaan voor de toekomst: luisteren naar de kleine stemmen om ons heen, om zo in het kleine het grote te ontdekken. Wij mensen zoeken ons heil nog te vaak in de zogenaamde "grote" dingen: we willen belangrijk zijn, indruk maken, de aandacht trekken. Of we laten ons leven veel te lang bepalen door de stemmen van onze ouders, óók als dat vernederende, ziekmakende stemmen waren. Maar het leven brengt ons, vroeger of later, tot bezinning. We worden ziek of lopen vast, we mislukken, we weten maar weinig van onze idealen te verwezenlijken. We raken mensen kwijt, aan de dood of aan het leven, of we raken onszelf kwijt. Ons bestaan brengt ons op doodlopende wegen, waarop we geconfronteerd worden met onze kwetsbaarheid. Er zijn van die dagen waarop je je veel te klein voelt voor het leven.

Luister dan! Luister naar de stemmen die zeggen dat je mee mag doen, dat je erbij hoort, dat je in het spel van de schepping een onmisbare rol hebt. Luister naar de stem die jou zegt dat er naast je verdriet verbondenheid is, een verbond met de mensen om je heen, een verbond met het leven, een verbond met God. Dit kan een innerlijke stem zijn, of de stem van iemand die werkelijk om jou geeft, of de stem die opklinkt in een ontroerend natuurverschijnsel. Het zijn in elk geval àndere stemmen dan de stemmen die jou vernederend klein of juist onrealistisch groot proberen te maken. Luister naar de stemmen die jou verder helpen, weer eigenwaarde of weer toekomst geven. Soms moet je stil worden, of heel diep door de knieën gaan, om die kleine stemmen te horen. Ze helpen jou om te zien waar het nu werkelijk om gaat in het leven, om jouzelf weer een kans van leven te gunnen. Het zou zomaar de stem van God kunnen zijn.

Volgende maand begint weer de Adventstijd. Het is de tijd waarin wij wachten op de geboorte van een kleine jongen. Wij, belangrijke mensen, hebben eigenlijk geen tijd voor zoiets kleins en onbenulligs. Maar in dat kleine voorval laat God zijn diepste bedoeling, zijn droom zien: een wereld vol van geloof, hoop en liefde. Het is een verhaal dat gemakkelijk overstemd wordt, door het geraas van deze wereld. Je moet heel stil worden om deze kleine stem te kunnen verstaan. Maar de boodschap is na al die eeuwen nog steeds helder te horen: het laatste woord is aan het licht en aan het leven.